

УДК 78.03

Орися Білоус, старший викладач кафедри музикознавства та хорового мистецтва
факультету культури і мистецтв
Львівського національного університету імені Івана Франка

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Здійснюється аналіз проблеми духовного розвитку студентської молоді. З'ясовано, що визначальне місце у становленні духовно довершеної особистості займає виховання. Особлива увага приділяється дослідженню впливу музичного мистецтва на формування духовних потреб людини, її моральних уявлень, інтелекту, розвитку багатогранного естетичного сприйняття навколишньої дійсності. Обґрунтовано, що основою навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі є принципи гуманізації та гуманітаризації, а також допомога молоді в її особистісному становленні й саморозвитку.

Ключові слова: молодь, духовно довершена особистість, виховання, музичне мистецтво, особистісний розвиток, музикотерапія.

Лім. 8.

Orysa Bilous, Senior Lecturer of the Musicology and Choral Art Department
Faculty of Culture and Arts
Lviv Ivan Franko National University

SPIRITUAL DEVELOPMENT OF STUDENT YOUTH

The article analyzes the problem of spiritual development of student youth. It is found out that the spiritually developed personality is characterized by a multicolored palette of feelings, a variety of forms and ways of their manifestation: from moving, turbulent in connection with certain phenomena, events, actions that concern vital human values, to their restrained, external almost not noticeable, but nevertheless strong, internally stressed experience. Particular attention is paid to the study of the influence of musical art on the formation of the spiritual needs of man, the moral ideas, intelligence, the development of multifaceted aesthetic perception of the surrounding reality.

It is substantiated that the basis of the educational process in a higher educational establishment are the principles of humanizations, as well as the assistance of young people in their personal development and self-development. The emphasis is placed on the fact that the educational process in a higher educational institution should be directed to the organic interaction of ideological, social and humanitarian, general education and special training that would provide a real opportunity for the formation of a new generation of specialists and national leaders, the educated, high-moral and dedicated country and people.

Keywords: youth, a spiritually perfect person, an education, musical art, a personal development, music therapy.

Постановка проблеми. Початок ХХІ ст. вражає кардинальними змінами умов людського буття, способів спілкування й особистісного самоствердження. Розвиток нових технологій, відкритість інформації, абсолютний пріоритет індивідуальних цінностей, свободи людської особистості актуалізують проблему ціннісної орієнтації молоді, стану її моральної і духовної культури. Демократично вільне та відкрите інформаційне суспільство вимагає відповідальності молоді людини за свободу своєї діяльності і морального вибору. Тим паче, що сучасна доба характеризується тотальною руйнацією традицій, нівелюванням загальноприйнятих поведінкових стандартів, масовою відмовою від тих цінностей, якими людство керувало протягом попередньої історії [8, 171].

Сучасна молода людина перебуває в ситуації “екзистенційного вакууму”, який супроводжується викривленням естетичного смаку, втратою чітких

духовних орієнтирів, пониженням здатності до самопізнання, самовдосконалення, саморозвитку, професійного самоствердження. Це, з одного боку, викликає у них бажання втекти від дійсності за допомогою наркотиків чи алкоголю, спонукає до суїциду чи антисоціальної поведінки. З іншого – призводить до заперечення духовності та моральності як суспільно й особистісно-значущих феноменів, реалізації принципу всюдозволеності.

Засоби масової інформації та комунікації, телебачення і мережа Internet дедалі більше впливають на суспільство й особливо на молодь, пропагуючи дух безмежного егоїзму, підлості та жорстокості, зумовленого безмежним нагромадженням багатства будь-якими засобами, прищеплюють моральний релятивізм, конформізм, цинічно-гедоністичне й евдемоністичне ставлення до повсякденного життя. Ці процеси посилюються кризовим станом сучасної сім'ї, яка перестає відігравати роль головного каналу залучення

дитини до морально-етичних норм і джерел розвитку духовності. На нашу думку, ситуація загострюється ще й тому, що серед особистісних якостей молодого покоління переважає крайній цинізм: якщо раніше молодь вважала, що їх батьки роблять погано, а вони зроблять краще, то сьогодні – вони взагалі відмовляються що-небудь робити, оскільки вважають, що світ змінити неможливо. А як відомо, злі та негативні вчинки здійснюються у бездіяльний час, від неробства, від того, що нічого робити. Без праці людина втрачає свою людяність, деградує і на певному етапі перестає бути людиною [1, 127].

Подолання негативних тенденцій у духовному житті української молоді можливе завдяки тривалій, наполегливій праці людини над собою, батьків у родині, вихователів у дитячому садку, вчителів у школі та викладачів у вищих навчальних закладах. Отже, на нашу думку, важливе значення у становленні духовно довшеної особистості має виховання. Адже саме завдяки цілеспрямованій виховній діяльності людина змінює свій внутрішній світ, свідомість, стиль поведінки, зовнішній вигляд, манеру спілкування, ставлення до оточуючих та власної праці тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні існує низка фундаментальних праць, у яких здійснюється дослідження проблеми духовного розвитку студентської молоді й особливостей становлення духовно довшеної особистості. На особливу увагу заслуговують праці таких вітчизняних дослідників як Т.І. Андрущенко, А.М. Кифенко, М.В. Максимова, О.М. Олексюк, О.А. Піхтар, Н.В. Поліщук, Я.Г. Соловей, І.М. Сурмай.

Метою статті є здійснити комплексний аналіз проблеми духовного розвитку студентської молоді.

Вклад основного матеріалу. В сучасному українському суспільстві важливого значення набуває проблема духовності та гуманізації освітнього процесу. Сьогодні освіта спрямована не лише на задоволення суспільних потреб у кадрах певного рівня підготовки і кваліфікації, але й на максимальне задоволення освітніх потреб особистості, прищеплення їй життєвих цінностей, чітких світоглядних позицій, формування наукової картини світу, розвиток навичок додержання норм етики і культури міжособистісного спілкування. При цьому, варто наголосити на тому, що такі риси людини як працьовитість, здатність орієнтуватися в навколишній дійсності, освіченість, визначеність світоглядних поглядів, професійна досконалість тощо не можуть бути

об'єктивно оцінені поза контекстом духовності [6, 28].

Таким чином, гуманістична парадигма освіти об'єднала не тільки педагогів, а й психологів, філософів, соціологів на шляху пошуку сенсу людського буття, самоактуалізації, творчості, свободи вибору, цілісності, інтегративності мислення, управління людини власним розвитком. Тут на перший план висуюються духовні та психологічні завдання, які мають сприяти формуванню творчої особистості.

Навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі повинен бути спрямований на органічну взаємодію світоглядної, соціально-гуманітарної, загальнонаукової та спеціальної підготовки, яка б забезпечувала реальну можливість формування нової генерації фахівців і національних лідерів, освічених, високоморальних і відданих своїй країні та народові. Окрім того, дуже важливо, щоб освіта в університеті мала не тільки загальний, універсальний характер, але й містила елементи обізнаності зі світовою наукою. Мова йде про вміння своєчасно набувати і використовувати знання в інтересах людства.

Сучасний учитель повинен навчати своїх учнів бути відкритими, готовими долати труднощі, орієнтуватися у новітньому технічному, високотехнічному та інформаційному суспільстві, постійно самовдосконалюватись та прагнути самореалізації, при цьому весь час замислюватись над тим, які цінності мають слугувати орієнтиром для наступних поколінь [3, 251]. Найважливіше завдання викладача – навчити жити молоду людину в інформаційному світі, не заблукати у величезному потоці інформації, вміти знаходити та використовувати знання.

Цикл гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі (у т. ч. філософії, етики, естетики, музичного мистецтва), з одного боку, навчає студента вдосконалювати чуттєвість сприйняття світу через призму засвоєних знань, а з іншого – сприяє формуванню гуманістично-орієнтованої та інтелектуально-розвиненої людини, підвищенню культури молодих людей в цілому і зокрема, як майбутнього фахівця нової генерації.

З концепцією гуманізації та гуманітаризації освіти тісно взаємопов'язаний шлях духовного виховання, метою якого є, з одного боку, подолання суспільної апатії, особистісного егоїзму і занепаду, а з іншого – виховання особистості на основі таких вищих духовних цінностей як Істина, Добро і Краса. Важливими в цьому аспекті також є християнська тріада – Віра, Надія, Любов. Поєднання вищих духовних цінностей із

християнськими, на думку провідної української дослідниці О.М. Олексюк, найкраще втілюється в духовному потенціалі мистецтва, “покликаному утверджувати людське в людині” [4, 10]. Зважаючи на це, сучасна практика виховання молоді активно використовує мистецтво взагалі та музику зокрема як виховний і психокорекційний засіб.

Музика виявляє здатність кожної людини переживати складні почуття, дає моральні сили, виховує мужність, віру у життя, красу, збагачує почуття та інтелект [7, 122]. Вона надає можливість сприймати навколишній взаємозв'язок моральних проблем суспільства і особистості, втілюваних у художньому образі, через який ці проблеми можуть стати глибоко особистісними, відчутними. Коли індивід ознайомлюється з музичним твором, він матеріалізує його кризь призму суб'єктивного “Я”, визначає власну позицію, співвідношення свого погляду з іншим (авторським смислом), іноді протилежним. Проникнення в діалектику зв'язків форм і змісту музичного твору зумовлює новий художній смисл, особистісно-значущий для цієї людини [5, 98]. Однак не варто забувати про те, що не всі світські музичні твори виховують, а тим більше є етично повноцінними. Зокрема, музичні твори не високого гатунку негативно впливають на почуття людини. Їх прослуховування нерідко призводять до порожнечі, пригніченості, навіть агресивності. Натомість духовна хорова музика, яка виступає великою цінністю світового мистецтва, змушує студента думати, співпереживати, аналізувати. Серед таких високоморальних творів, які формують духовний світ та світовідчуття людини варто назвати твори М. Березовського, А. Веделя, Д. Дилецького, “Літургію” Д. Бортнянського, твори Києво-Печерського розспіву, а також монодію, хорову музику сучасних церковних композиторів таких як І. Алфеев, Л. Дичко, І. Єлєцьких, Б. Фільц, М. Щух, С. Станкович та ін. [2, 91 – 92].

Таким чином, вивчаючи музичні вподобання людини ми можемо скласти уявлення про рівень її особистісного розвитку. Зокрема, духовно розвиненій особистості притаманна багатобарвна палітра почуттів, розмаїття форм і способів їх вияву: від зворушливих, бурхливих у зв'язку з певними явищами, подіями, вчинками, які стосуються життєво важливих людських цінностей, до їх стриманого, зовнішнього майже не помітного, але тим не менше сильного, внутрішньо напруженого переживання. Спілкуючись із духовно багатою людиною ми відчуваємо багатство і красу її внутрішнього світу.

У такої особистості багатогранне естетичне сприйняття навколишньої дійсності, вона здатна відчувати, з одного боку, невичерпність можливостей людини у вибудовуванні за законами краси власного “Я”, а з іншого – безкінечність у розгортанні гуманістичних міжлюдських взаємин [6, 33].

В психотерапії існує такий напрямок як музикотерапія, коли музика здатна емоційно впливати на особистісні якості, допомагає виявити і скоригувати недоліки в особистих відносинах, сприяє розвиненості характеристик мислення і підвищенню самооцінки.

Музикотерапія в поєднанні з іншими методами розвитку мислення посилює їхній вплив, підвищує ефективність та сприяє активізації мислення студентів. Наприклад, ритміка музики бароко (Г. Берліоз, Й. Брамс, Р. Вагнер, Г. Малер, О. Скр'ябін, С. Франк, П. Чайковський, Ф. Шопен, Р. Шуман та ін.) стимулює пригадування інформації, впливає на розвиток інтуїції, уваги людини і на вміння давати обґрунтовані оцінки при вираженні внутрішніх почуттів і схильностей.

Однією із найбільш ефективних методик музикотерапії є використання синкретичного комплексу прийомів художнього впливу різних мистецтв. В цьому плані позитивно діють цілющі можливості різноманітних фольклорних жанрів (зокрема, веснянки, гаївки, колядки, купальські пісні тощо), які охоплюють поетичну, музичну, хореографічну, драматичну творчість народу. При слуханні та виконанні фольклорних творів у всій історичній конкретиці перед студентами постають гуманістична природа народної музичної творчості, морально-естетичні ідеали в жанровій інтонаційності музичного фольклору, естетична своєрідність стилевих закономірностей музично-фольклорних традицій, особливий склад мислення українського народу [5, 101].

Таким чином, стосовно проведеного дослідження можемо зробити такі **висновки та узагальнення**: 1) вища освіта повинна сприяти постійному нескінченному розвитку та творчій трансформації молоді; 2) в сучасному суспільстві суттєво змінюється місце майбутнього фахівця по відношенню до матеріального і духовного виробництва. Їхня професійна придатність пов'язана не лише із наявністю певної кваліфікації, але й з моральною надійністю; 3) сьогодні варто розглядати музичне мистецтво, як невід'ємну складову освіти та виховання молоді, оскільки воно впливає на формування духовних потреб людини, її моральних уявлень, інтелекту та естетичного сприйняття навколишньої дійсності.

У контексті продовження досліджень окресленої проблеми цікавим і перспективним може стати вивчення питань становлення духовності особистості в системі мистецької освіти, використання музикотерапевтичних методів, дослідження духовних та етико-естетичних цінностей студентської молоді, визначення місця музики в становленні духовної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко Т. І. Духовні цінності студентської молоді: сутність, структура, пріоритети / Т. І. Андрущенко // Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – № 11. – С. 271 – 280.

2. Кифенко А. М. Духовна хорова музика в репертуарі студентського хорового колективу / А. М. Кифенко // Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. праць. – Вип. 2. – К.: Київський ун-т. ім. Б. Грінченка, 2016. – С. 86 – 92.

3. Максимов М. В. Роль музики у формуванні духовності [Електронний ресурс] / М. В. Максимов. – Режим доступу: <https://vuzlib.com/content/view/841/94>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 1 лют. 2018 р.

4. Олексюк О. М. Ціннісно-сміслові орієнтири наукової педагогічної школи у вищій мистецькій освіті / О. М. Олексюк // Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. праць. – К.: Київський ун-т. ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 6 – 16.

5. Піхтар О. А. Використання музикотерапевтичних методів у розвитку музичного мислення майбутніх артистів хору / О. А. Піхтар // Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. праць. – К.: Київський ун-т. ім. Б. Грінченка, 2016. – Вип. 2. – С. 93 – 103.

6. Поліщук Н. В. Духовність молоді перед викликами інформаційно-високотехнологічного прогресу: монографія / Н. В. Поліщук. – Рівне: О. Зень, 2016. – 336 с.

7. Соловей Я. Г. Музика в духовному розвитку особистості / Я. Г. Соловей // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія, 2015. – Вип. 1 (1). – С. 121 – 125.

8. Сурмай І. М. Етико-естетичні цінності сучасної молоді / І. М. Сурмай // Роль суспільно-політичних дисциплін у формуванні світогляду працівника ОВС: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конференції (1 червня 2012 р.). – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – С. 171 – 183.

REFERENCES

1. Andrushchenko, T. I. (2008). *Dukhovni tsinnosti studentskoi molodi: sutnist, struktura, priorytety* [Spiritual values of student youth: essence, structure, priorities]. *Gilea: scientific bulletin: collection of sciences works*, no.11, pp. 271 – 280 [in Ukrainian].

2. Kifenko, A. M. (2016). *Dukhovna khorova muzyka v repertuari studentskoho khorovoho kolektyvu* [Spiritual choral music in the repertoire of the student choir collective]. *Spirituality of the person in the system of artistic education: collection of works*, issue 2, pp.86–92. [in Ukrainian].

3. Maksimov, M. V. (No date). *Rol muzyky u formuvanni dukhovnosti* [The role of music in the formation of spirituality]. Retrieved from <https://vuzlib.com/content/view/841/94>. The name of the screen. (accessed 1 February 2018). [in Ukrainian].

4. Oleksiuk, O. M. (2015). *Tsinnisno-smyslovi oriientyry naukovoi pedahohichnoi shkoly u vyshchii mystetskii osviti* [Valuable-meaning landmarks of a scientific pedagogical school in higher artistic education]. *Spirituality of the person in the system of artistic education: collection of works*, pp.86–92. [in Ukrainian].

5. Pikhhtar, O. A. (2016). *Vykorystannia muzykoterapevtychnykh metodiv u rozvytku muzychnoho myslennia maibutnykh artystiv khoru* [The use of music therapeutic methods in the development of musical thinking of future chorus artists]. *Spirituality of the person in the system of artistic education: collection of works*, issue 2, pp.93–103. [in Ukrainian].

6. Polishchuk, N. V. (2016). *Dukhovnist molodi pered vyklykamy informatsiino-vysokotekhnolohichnoho prohresu* [Spirituality of young people before the challenges of information and high-tech progress]. Rivne: O. Zen' [in Ukrainian].

7. Solovey, Ya. G. (2016). *Muzyka v dukhovnomu rozvytku osobystosti* [Music in the spiritual development of personality]. *Scientific bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and psychology*, issue 1(1), pp.121–125. [in Ukrainian].

8. Surmay, I. M. (2012). *Etyko-estetychni tsinnosti suchasnoi molodi* [Ethical and aesthetic values of modern youth]. *Rol suspilno-politychnykh dystsyplin u formuvanni svitohliadu pratsivnyka OVS: materialy V Vseukr. nauk.-prakt. konferentsii – The role of socio-political disciplines in shaping the outlook of an officer in the internal affairs. Proceedings of the 5th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, L'viv, June 1, 2012.* (pp. 171–183). L'viv: Lviv State University of Internal Affairs. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2018

